

Hindistandaky teýmiriler: Babyrlylar / dowamy

Category: Kitapcy, Sözler, Taryhy makalalar

написано kitapcy | 22 января, 2025

Hindistandaky teýmiriler: Babyrlylar / dowamy ■ **Ekber ve Zamanı (1556-1605)**

Bâbürlülerin üçüncü padişâhı Ekber'dir. Yükseliş devrindeki faaliyetleri, imar hareketleri, iç düzenin sağlanması ve hepsinden önemlisi yeni fetihler, Ekber'in büyük bir idareci olarak tanınmasını sağlamıştır. Humâyun'un oğludur. Şehzadelik döneminde olduğu gibi padişâhlık zamanlarında da Bayram Han'ın yardımlarını çok gördü. Celâl ed-Din unvanını alan Ekber, babası öldüğü zaman, Seydi Ali Reisi de görmüş ve onun tavsiyeleri ile tahta geçmeye hazırlanmıştır. Tahta oturuş tarihi 14 Şubat 1556'dır. Bayram Han'ın yardımlarıyla, devlete yönelik ilk tehlikeler ortadan kaldırıldı. 1561 yılında bazı saray entrikaları, Bayram'ı Ekber'den ebediyen ayırdı. Gucerat yolunda bir suikasta uğraması nedeniyle öldürüldü. Bayram Han ayrıca Çağatayca şiirleriyle de tanınmıştır. Divanı onun ruh zenginliği ile doludur.

Gucerat'ın imtiyazlı bir eyâlet haline getirilmesiyle, Bâbürlüler, batıda önemli bir deniz yolunu ellerine geçirmiş oluyordu. Bengale'de, Karanilerden Davud Şâh'ın çıkarttığı karışıklıklar, Han-ı Cihân komutasındaki askerlerce bastırıldı.

Ekber, 1583'den itibaren bir süre, Pencab'daki eski ve büyük şehirlerinden biri olan Lâhor'da oturdu. Buradan Afganistan hadiselerini yakından takip etme imkânına sahip oldu. İki yıl sonra da Mirza Câni'ye mansıbdar olarak tâyin ettikten sonra tekrar Delhi'ye, Agra'ya dönmüştür. Orta Hindistan'daki Dekken Yaylası'ndaki Nizâmşâhlar Devleti ile de münasebetler bozulduğu için, Bâbürlü orduları bölgeye hücum etti. Berar ve Handeş de itaat altına alındı. Nizâmşah, Ekber karşısında bir varlık gösteremeyeceğini anlayınca 1602'de barış yaptı.

Ekber, komşu devletler Safeviler ve Özbeklerle de yakın ilişkilerde bulundu. Safevilerin, Özbeklerle olan görüş farklılıklarından faydalanan Ekber, Afganistan'daki hakimiyetini yine emin ellerde bulundurdu. Ekber'i ülkesinde ve çevresinde büyükleştiren olayların başında zaferler zinciri yanında toprak reformunu uygulatması idi. Muzaffer Han Tilbeti ile Todar Mal bu reformları yoluna koyarken, iyi bir vergi işleyişi geliştirdiler.

Ekber, dini alanda da kendinden söz ettirmişti. Aziz Ahmed'in de belirttiği gibi, Ekber, 1578'de, sünni İslam inancından genel bir seçmecilik doğrultusunda hareket eğilimi gösteren manevi bir kriz safhasında geçiyordu. Bu eğilimin kaynağı ve teşvikcisi hiç şüphesiz Şeyh Mübarek Nagori'nin küçük oğlu ve yakın arkadaşı Ebu'l Fazl'ın fikri tecessüsü idi. Hinduizm, Lainizm, Hristiyanlık, Yahudilik ve Zerdüştlük gibi başka dinlerin temsilcileri veya tebliğcileriyle tartışmaların düzenlendiği ibadethâne de temin etti.

Cibâdât, Arapça Cibâda'nın çoğulu. Allah için toplanılan yer. Hindistan'da Bâbürlü Celâl ed-Dîn Ekber Şâh (1556-1603) tarafından inşâ ettirilmiş özel yapı ya da ibadethâne denilmiştir. Bâbürlüler Lâhor, Delhi, Agra ve Fetihpur Sikri şehirlerini hem imâr etmişler hem de başkent olarak kullanmışlardır. Celâl ed-Dîn Ekber Şâh devresi de Bâbürlülerin en parlak zamanıdır. Çiştî şeyhine duyduğu yakın alâka dolayısıyla Fetihpur Sikri'yi inşâ ettirmiştir. Agra yakınlarındaki başkent su kaynaklarının azalmasına kadar, bu şehir Bâbürlüler tarafından ülkenin en güzel şehirleri mevkiine yükseltilmiştir. Ekber, 1575'de, Fetihpur Sikri'de büyük bir divanhâne yaptırdı. Buna, o zaman "ibâdethâne" denilmiştir. Ancak, gerçekte buranın ibâdet ile herhangi bir alâkası yoktu. Daha çok münazara yeri olarak kullanılmıştır. Şeyhler, Seyyidler, ulema ve saray mensuplarından din ilimleri ile meşgûl olanları toplanmış, aralarında dinî mevzularda müzâkereler yapılmıştır. İbâdethâne'nin ilk sakinleri Müslümanlar idi. Zira, Ekber, vahdet-i vücûda kâil tasavvufa müncezip olmakla beraber, hâlâ Müslümanlığa bağlı idi. İbâdethâne ve oynadığı rol, Müntehab üt-Tevârih müellifi

Bedaunî ile Ekber devrinde büyük nüfuz kazanmış olan Ebû'l-Fazl Allâmi tarafından tafsilatlı bir şekilde anlatılmıştır. Ekber, daha sonra Müslümanlar dışında Brahmanların, lainacıların, Yahudilerin, Hristiyanların ve Zerdüştlerin ibâdethâneye girmelerine, münâzaralara katılmalarına izin vermiştir. Özellikle perşembe gecesi sabaha kadar devam eden sohbetler bazen Ekber tarafından da takip edilmiştir. Tarihçilerin ifâdelerine göre ibâdethânenin geniş salonları vardı. Her bölüm bir münâzara grubuna tahsis edilmişti. İbâdethâne'nin önemi zamanla arttı. Din âlimleri de Ekber'in huzurunda şöhret kazanmayı düşündüklerinden, ülkenin her yerinden, Fetihpur Sikri'ye gelerek, münâzaralara dahil oldular.

Şi'i uleması, sünniler yanında sessiz kalmışlar, fakat münâzaranın sonlarına doğru kendi fikirlerini empozede göze çarpmışlardır. Ebu'l-Feth, Molla Muhammed ve mîr Şerif de yıldızı parlayanlar arasında bulunuyorlardı. Münâkaşalar o kadar ileri gitti ki, sonunda Ekber, yakınında olan ve büyük âlimlere karşı nefret duymaya başladı. İbâdethâne'de bir müddet sonra, şiî-sünnî dengesi bozuldu. Bunlar birbirlerini şiddetle itham bile ettiler. Şiîler sünnîlere kâfir, sünniler de onlara aynı şekilde karşılık verdiler. Seyirci durumdaki Ekber, birgün, bir Müslümanın, şer'an ne kadar kadın alabileceğini sordu. Sünnî ulema, Hinduların sadece odalık olabileceğini söylediler. Halbuki Ekber'in bir eşi Hindû asıllı idi ve bu cevap hiç de hoşuna gitmemişti. Aynı soruyu şiî ulemaya sorduğunda, onlar ise mutedil cevap verdiler, ister bir saat, ister doksandokuz yıl için olsun muta (geçici nikâh) nın câiz olduğunu ifâde ettikleri gibi milliyetinin mevz-ı bahis olmadığını söylediler. İbâdethâne'de ilmî ve felsefî münâkaşalara da açık olmuştur. Dinî olmayan ilimlerde şöhret kazanmış kimselerde, kendi görüşlerini serbestçe ileri sürebilmişler ve bazılarına da Ekber şahsen katılmıştır. Ancak, düşünceye müteallik fikirler Hindu âlimlerince daha iyi ortaya konulduğu için, ikna edici olmuşlardır. Ekber de, onların söylediklerini doğru kabul ediyor ve zıt görüşler için İslâm âlimlerinin zayıf kalmasına da ses çıkarmıyordu.

İbâdethâne bu defa da kapılarını Parsîlere açtı. Safeviler tarafından ülkeden çıkarılmış olan Parsiler, dinî toleransın daha çok görüldüğü Hindistan'a sığınmışlardı. Çeşitli dinlere mensup insanların yaşadığı Bâbürlü ülkesinde Saraya ve İbadethâneye kadar nüfûz edebilmeleri önemli bir hâdisedir. Bunlar, İbâdethânedeki sohbetlerinde Zerdüştlüğün ne olduğunu anlatmışlar ve kendilerine göre, kabul edilebilir savunma da yapabilmişlerdir. Parsilerden sonra Hristiyanlar da İbâdethânede görüldüler.

Bilindiği gibi Hristiyanlık Hindistan'a Portekizliler tarafından getirilmişti. Bunu Hindistan siyâsetine yakın ilgi duymaya başlayan İngiltere takip etmiştir. Misyonerler de Hindistan'daki dinî toleranstan faydalanarak serbestçe dolaşmaya, akidelerini yaymakta pek zorlukla karşılaşmadılar. Ekber, Portekiz kolonisinden bir Hristiyan heyeti Fetihpur Sikri'ye dâvet etti. Bir Cizvit rahibi Ekber ve maiyetinin huzurunda, İbâdethânede, bu rahipler ile görüştü. Münâzaralarına da katıldı. Abd el- Kâdir'in hoşuna gitmemesine rağmen, saray mensuplarından Ebû'l-Fazl Allâmi'nin de aynı fikir dairesi etrafında görüş beyan ettiği görülmektedir. Hükümdar zamanın fikirlerini ve bu espriye dayalı olarak ruhunu öğrenmeli ve buna göre hareket etmelidir. Mezhep farkları da olmamalıdır. Herkes, Ekber etrafından toplanmalıdır sözleri de Ebû'l-Fazl Allâmi'ye aittir. İbâdethâne toplantıları yeni bir akım ortaya çıkardı. Din-i İlâhi denen görüş sadece saray çevresinde taraftar bulabildi. O zamanki İslâmî kaidelere taban tabana zıt mahiyet taşıdığı için, İslâm uleması tarafından reddedilmiştir. Ekber'in ölümü ile mesele kendiliğinden kapanmıştır. Buna rağmen Abd el-Kâdir Bedaunî, Ekber'in İbâdethâne modelini ve ortaya çıkan Din-i İlâhi'ye şiddetle karşı çıkmıştır.

İbâdethânenin rolü, Fetihpur Sikrideki su kaynaklarının yeterli olmayışı yüzünden başkent özelliğini kaybetmesi ile zayıfladı. Şu anda mevcut kalıntılardan İbâdethânenin neresi olduğu kesin olarak belli değildir. Fetihpur Sikri'deki kalıntılar arasında saray kompleksi civârında aranması gereklidir.

■ Cihângir

Ekber'in 25/26 Ekim 1605'de, gece yarısı vefat etmesi, yakalandığı şiddetli dizanteriden kaynaklanmaktadır. Büyük bir tören ile Agra'da, Skendara (İskenderiye)'da toprağa verildi. Sonraları mezarı üzerinde muhteşem bir türbe inşâ edilmiştir. Babası tarafından, padişâh ilân edilmesi sağlanan Cihângir, 24 Ekim 1605'de tahta geçmiştir. Unvanı Ebû'l-Muzaffer Nûreddin'dir. Asıl adı Selim'dir. Fetihpur Sikri'de 1569'da dünyaya gelmişti. Annesi Rajput kökenli Raca Bihâri Mal Kaluchi'nin kızıdır. Meryem üz-Zamanî diye şöhret bulmuştur. Büyük oğlu Hüsrev, önce babasına itaat arz ettiyse de kısa zaman sonra isyâna kalkıştı. 6 Nisan 1606'da, Pencâb'a sığınarak Müslümanlara rakip zümre olarak temayüz eden Sihlerin yardımını istedi. Guru Taran Arcun, bu âsi şehzâdeyi destekledi ve Lahur Vâlisi Dilâver

Han'a karşı savaşmak üzere asker verdi. Pencâb'da Bâbürlü nüfûzunun zayıflamasını önlemek üzere Cihângir, yardımcı kuvvet göndererek, isyânı bastırdı. Hüsrev, Cullandar yakınındaki Bhairoval'de mağlup edildikten sonra esir alındı. Cihângir, bu âsi evladın suçunu, insanî nedenlerle bağışladı. Fakat gözlerine mil çektirdikten sonra Burhanpur'a sürgüne gönderdi. Hüsrev, ölümü olan 1622 yılına kadar bu kalede mahpus hayatı yaşadı.

Cihângir'i oldukça meşgul eden meselelerin başında, Melik Amber gelmektedir. O, aslında Habeş asıllı bir kimse olup, nizâmşâhi sarayında, türlü yollarla meliklik rütbesine kadar yükselebilmisti. Dekken'de dağlık arazide meskûn Marathalarla anlaşarak Cihângir'e karşı baş kaldırdı. 1608'de, şehzâde Hürrem, Melik Amber'e karşı başarılı bir tedip harekâtı uygulayarak, Bâbürlülerin kaybettikleri toprakları geri aldı. Bu sebeple babası ona Şâh Cihân ismini verdi. Melik Amber, uzun süre Bâbürlüleri meşgûl etmiş ise de sadece Dekken taraflarında sükûneti bozabilmiştir. Kandehar'ın İranlılar tarafından kuşatılıp, ele geçirilmesi de, Cihângir için tehlike arz etmiştir. Bir ara asi duruma düşen Şâh Cihan Melik Amber'e yaklaşmış ise de, Cihângir bu kritik anda, oğlunu

kendi tarafına çekmeyi başarabilmiştir. Şâh Cihân, affedildikten sonra (1625), iki oğlu Dara Şikûh ile Evrengzib'i rehin olarak saraya gönderdi. Kendisi de Madhya Prades'deki Bâlâgât vâililiği ile yetindi.

Cihangîr, 1611'de Nûr Mahal veya Nûr Cihân diye tanınan Mihr en-Nisâ ile evlendi. Gıyâs Beg ve oğlu Âsâf Han'a bu kadının etkisi ile geniş yetkiler verdi.

1612'de Bengal'de ayaklanmalar (bulgak) birbirini takip etti. İslâm Han, Şücâ ed-Devle isimli bir kumandanı Bengâl ayaklanmasını bastırmakla görevlendirdi. Bâbürlüler, âsi Osman'ı mağlup ettikten sonra merkezi Daka/Dacca'yı ele geçirdiler. Bu şehir daha sonra Cihângir-nagar adını almıştır. Cihângir, dış münâsebetlerde de başarılı bir siyâset uygulamıştır. 11 Haziran 1622'de Safevi- Bâbürlü sınırı üzerinde bulunan Kandehar, 1. Büyük Abbas (1588-1629) tarafından ele geçirildi. Buna rağmen, iki hükümdar arasındaki münâsebetler iyi seyir takip etmiş ve elçilik heyetleri teati edilmiştir. Yâdigâr Sultan Ali, Zeynel Beg, Mîr Veli, Haydar Beg, Ağa Muhammed ve Tahta Beg gibi elçiler iki saray arasındaki anlaşmazlıkları gidermişler, dostluk temellerini atmışlardır.

Safevîlerin büyük rakibi olan Mâverâ ün-Nehr Özbekleri de Agra sarayına elçi göndermişler, başta Nûr Cihân olmak üzere hediyeler takdim etmişlerdir.

Hind deniz ticaretini ele geçirmek ve bulunduğu yerleri muhafaza etmek isteyen Portekizliler, Cihângir zamanında İngiliz rekabeti ile karşı karşıya idiler. Diu, Daman, Bassein, Goa ve Bengâl'de Hugli ile Çittakong'a gönderilen kıymetli maddeler, Portekiz'e ulaştırılıyordu. Ancak, az zaman sonra Hind ticâretinin önemini kavrayan İngilizler, Fransızlar ve Hollandalılar da Hindistan kıyılarında koloniler meydana getirdiler. İngiltere'de kurulan "East Indian Company/Doğu Hind Sirketi", Cihângir'le temasa geçtiler ve Portekizliler gibi bazı haklar istediler.

W.Hawkins, W.Finch, Jhon Jordain, N.Withington, Th.Coryat Sir Thomas Roe ve Terry Edward Cihângir zamanında Hindistan'a geldiler ve Bâbürlü memleketini batıya tanıttılar. W.Hawkins

ile Sir Thomas Roe, Cihângir'le şahsen görüştüler ve İngiltere için ticârî imtiyaz istediler. Bunların Türkçe de bilmeleri münâsebetleri daha olumlu yolda etkilemiştir. Sûrat, Ahmedâbâd, Lâhor, Ecmir Agra, Delhi ve Burhanpur'da yabancı menşeli tüccârlar emniyet içinde mal alıp-satabiliyorlardı.

1626'da, Cihângir, Mahabet (Muhabbet) Han'ın ayaklanması ile uğraştı. Hatta Kâbil yolunda iken esir edilerek, Nûr Cihan'ın nüfuzundan kurtarıldı. Şah Cihân da sahneye çıkarak, babasına karşı Mahabet Han ile işbirliği yaptı. 1627'de Keşmir'e gitti. Burada rahatsızlandı ve şiddetli astım nöbeti sonunda vücûdu zayıf düştü. Tabiplerin isteği üzerine Lâhor'a geri dönerken yolda, Bhimbar'da vefat etti (27 Sa'fer 1037/28 Ekim 1627). Nâşı, Lâhor'da Ravi Nehri'ne yakın Şâh Dârâ'da toprağa verildi. 1637'de tamamlanan Türbesi, XVII. Yüzyıl Bâbürlü sanatının şâheserleri arasında yer almıştır.

Cihângir, yirmi iki yıllık saltanatı esnasında başarılı bir hükümdar olarak Bâbürlü tahtını işgâl etmiştir. Marata, Sih, Afgan, Bengal ve şehzâde isyanlarını ise ustalıkla bastırmıştır. Onun tek zaafı herhalde, önceleri eşi Nûr Cihân'ın nüfuzu altında kalmasıdır. Ataları gibi tabiat âşığı idi ve Hindistan'ın birçok yerinin mimâri eserlerle süslenmesinde önayak olmuştur. Agra, Lâhor, Şeyhapura ve Keşmir'de bunun en güzel örneklerini görmek mümkündür. Keşmir'deki Dal Gölü'ndeki Şâlimar Bağ, bahçe mimârisinin güzel bir numûnesidir. Agra-Delhi ve Lâhor'u birleştiren ana yolda, iki sıra hâlinde ağaç diktirilmesi, o devir için hiç uygulanmamış bir teşebbüstür.

Babur gibi, âlim hükümdar geleneği de Cihângir tarafından temsil edilmiştir. Şâhsi hatıralarını ihtiva eden "Tüzûk-i Cihângiri" 1622 yılına kadarki olayları tasvir etmektedir. Mutemid Han da "İkbalnâme-i Cihângiri" de, Cihângir devri olaylarını anlatmaktadır.

Cihângir, ikisi kız, beşi erkek; yedi çocuk babası idi. Oğulları: Sultan Hüsrev, Sultan Perviz, Sultan Hürrem veya Şâh Cihan, Sultan Taht, Sultan Şehr-i yâr'dır. Ölümünden sonra ise Bâbürlü tahtına Şâh Cihân geçmiştir.

■ Cihan Şah ve Alemgir Zamanı

Dâverbahş'ın kısa saltanatını Cihân Şah'ınki tâkip etti. Gerçekte Hindistan'daki Bâbürlülerin dördüncü hükümdarıdır. 1628-1657 yılları arasında saltanat sürdü. Han Cihân Lodi'nin yakın yardımları ile sarayda ikinci Bayram Han devri yaşatılmıştır. Baş kaldıran Hindu racaları tenkil edilmiş, Bengâle Körfezi'ne sızmaya başlayan Portekizlilere karşı durulmuştur. 1631'de çok sevgi ve saygı duyduğu eşi Mümtaz Mahall'in ölümü kendisini son derece üzmüştür. Hatırasını sonsuza dek yaşatmak için Tac Mahall'i inşâ ettirdi.

Şah Cihân, 1657'de hastalandı. Dara Şükûh, Şâh Şücâ, Evrengzib ve Murad Bahş arasında taht kavgaları başladı. İkinci oğul Şücâ Bengâle'de bağımsızlığını ilân etti. 28 Şubat 1658'de Bahâdurpur Çarpışması bütün dengeleri alt üst etti. Bu defa Evrengzib sahneye çıktı. Evrengzib, kısa zamanda tahta çıkışını sağlayabildi. Babası Şâh Cihan'ı tutuklattı (Haziran 1658). Bir ay sonra da padişâhlığını ilân etti. Cihân Şah'ın kızı padişâh Begim hayatı boyunca babasına bakmış, 1681'de ölmüştür.

Evrengzib, Muhy ed-Dîn Alemgir adı ile tahta çıktı (13 Temmuz 1658). Saltanat süresi elli yıla yakındır. Son büyük Bâbürlü padişâhıdır. İç ve dış meseleleri zamanında ve kesin olarak halletmiştir. Assam, Patan, Dekken, Jat ve Maratha gibi problemler 1690'da sona erdirilmiştir. Jean-Babtiste Tavernier, François Bernier, J.F.G.Careri ve W.Norris zamanında Hindistan'da gezdiler. Batıya Âlemgir hakkında bilgi verdiler. Mayıs 1705'de hastalandı. 3 Mart 1707'deki rahatsızlığı, tabiplerin bütün ihtimamlarına rağmen önlenemedi. Evrengâbâd adı verilen yerde, Ravza'da toprağa verildi. Vasiyetnâmesi ülkede geniş yankılar uyandırdı. Bütün zamanını, halkının refahı, ülkenin imârı ve İslamiyetin yükselmesi için harcamıştır. Âdâb-ı Alemgiri, Rukû'at-ı Âlemgiri ve Ahkâm-ı Âlemgiri kendi zamanında telif edilmiştir.

■ Çöküşe Doğru

Bahâdur, Cihândar, Ferruh Siyer, Refi'üd-Derecât, çöküşte

Bâbürlülerin son hükümdarlarıdır. Devirleri sürekli iç karışıklıklar ve şehzâdelerin mücâdeleleri ile geçmiştir. Nûr ed-Dîn unvanı ile tahta geçen Muhammed 1748'e kadar saltanat sürmüştür. Nâdir Şâh, onun zamanında Hindistan'ı istilâ etti. Nâdir Şah, Afganistan ile Hindistan arasındaki meşhur Hayber Geçidi'ni aştıktan sonra Lâhor üzerine yürüdü. Burasını kolayca ele geçirdi. 6 Şubat 1739'da Karnal bölgesini ele geçirdi ve Deilei üzerine yürümeye hazırlandı. Muhammed Şâh, meydan muharebesi sonunda yenildi. Muhammed ile Nâdir Şâh arasındaki barış, daha fazla kan dökülmesini engellemiştir. Bununla da kalmayan Nâdir, akrabalık tesis ettiği zavallı Muhammed'i tekrar tahta geçirdi. Nâdir Şâh, şimdiye kadar yaptığı seferlerde ele geçiremediği kadar ganimeti ülkesine taşıdı. Böylece, Hindistan'ın, Bâbürlülerin bazı kıymetli eşyaları da el değiştirdi. Kûh-ı Nûr ve Taht-ı Tavus da bunlar arasında bulunuyordu. 1739'da ülkesine dönen Nâdir Şâh, Hindistan'ın manevi koruyuculuğunu sürdürdü, bu arada Muhammed ise harap olan Delhi'yi imâra teşebbüs etti. Ahmed Şâh Dürranî, 1748'de Hind istilâsına başladı. Muhammed Şâh yine tehlikeli günler geçirdi. Arkasından, Ahmed Şâh Abdahi Sirhind'de Delhi sultanını mağlup etti. Muhammed Şâh, bir ay sonra, 16 Nisan 1748'de öldü ve Nizâm ed-Dîn Evliyâ Türbesi'nin karşısındaki avluya gömüldü. M.H.Hüseyin'e göre, Muhammed, Delhi'de hüküm süren Timurlu yâni Bâbürlü sülâlesinin oldukça muktedir son hükümdarı idi.

II. Âlemgir, II. Şâh Âlem, Bidar Baht ve Mû'in ed-Dîn II. Ekber 1748-1837 tarihleri arasında hüküm sürdüler. Daha önceleri Portekizlilerin deniz hâkimiyetlerini bu defa yine batılı güçlerden İngilizlerin devam ettirdiği görüldü. Askerler ve şirketler aracılığı ile önceleri kıyılarda, sonra Bengâle ve Delhi taraflarında etkili oldular. 1804 yılında, II. Şâh Âlem zamanında, Alb. David Ochterlony, Delhi'deki sarayda yerleşti ve üstlerinden gelen emirleri ve bazı imtiyazları padişaha kabul ettirdi.

■ [Yıkılış (1858)] [/b]

Mu'in ed-Dîn II. Ekber'den sonra Bâbürlü tahtına II. Badur Şah geçti. Kaynak ve paralardaki tam adı Ebû'l-Muzaffer Sirâc ed-Dîn Muhammed II. Bahâdur'dır. Bâbürlü hanedanının son hükümdarı olarak dikkati çekmektedir. Adeta harabeye yüz tutan Delhi'deki Kala-ı Mu'allâ'da oturmuştur. 1837 ile 1857 tarihleri arasında saltanat sürdü. Calcutta ve Meerut ayaklanmalarında, pek etkili olamadı.

Sepoy (sipahi) ayaklanması ise daha çok İngilizleri ilgilendirmektedir. Sir John Lawrens, 8 Haziran'da Delhi yakınlarına kadar sokulabildi. Şehir her taraftan top ateşine tutuldu. Bir hafta sonra, W.S.R.Hodson surları aşmaya muvaffak oldu. Sepoılar ve padişâh Kala-i Mu'allaya sığındılar. Şehirde İngiliz egemenliği kurulunca II. Bahadur, mecburen, Humâyun Türbesi'ne sığındı. İngilizler burada ve dışarıda birçok cinâyetler işledikten sonra Padişâhı ele geçirdiler. Ömür boyu hapse mahkûm edildi. Aralık 1858'de resmen tahttan indirildi. Burma'ya Rangun şehrine sürgün edildi. Yıl sonunda, karşılaştığı acı günler, akraba ve yakınlarının gözleri önünde öldürölmelerinin bıraktığı etki ile hayata vedâ etti (1862). 2 Ağustos 1858'de, Hindistan'ın Yönetilme Kanunu yürürlüğe girdi. Böylece, Hindistan sömürge durumuna düşüröldü. Kraliçe Victoria, Hindistan İmparatoriçesi olarak saygı gördü. İlk genel vâli ise Charles John Canning/Earl Canning'dir. İngiliz yönetimi bir asır bile devam ettirilemedi. Ülke, Bâbürlülerin sağladığı emniyeti ve iyi yönetimi bir daha göremedi. Gandi ile Ka'id-i Azam Muhammed Ali Cinnah yeni Hindistan'ın bağımsızlık rüzgârlarını estirmeye çalıştılar. Hindistan, Pakistan, Bangladeş ve Keşmir gibi bölümleri ile renkli bir yapı kazandırıldı. Ama Hindistan'a bugün de olduğu gibi hiçbir zaman sükûnet getirilemedi.

■ İdarî ve Askerî Teşkilât

Hindistan'da, Gazne ve Gur saraylarının etkileri görülür. Daha sonra Türk asıllı kabileler, kurdukları hanedanlarda eski devlet an'anesini de ilâve ederek, yeni bir tarz meydana getirmişlerdir. 1526'dan itibaren Babur, Timurlu sarayının

idarî tarzını devam ettirmiş, halefleri de bazı yeniliklerle aynı tarzı uygulamışlardır.

Padişâh: Bâbürlü hanedanının başı padişâh idi. Babur, Kabil'de iken bu unvanını benimsemiş ve Hindistan'da da kullanmıştır. Diğer taraftan Şehinşah, Hakan ve Şâh gibi unvanların da 1858'e kadar isimlerin sonunda yer aldığı görülmektedir. Padişah, devlethâne denilen sarayda ikamet etmekteydi. Bu devlethâneler daha sonra başkentlerin değişmesi ile Delhi, Agra, Fetihpur Sikri ve Lahor gibi şehirlerde göze çarpmaktadır. Padişâh eşleri de Nûr Mahal, Nûr Cihan, Begüm, Sahip, Cihanârâ, Padişâh Begüm ve Tâc Mahâl gibi unvanlarla anılmış, gerçek isimleri zikredilmemiştir. Padişâh eşleri, zaman zaman devlet idaresine müdahale etmiş, bu konuda bazıları mensup oldukları ailelerden güç almışlardır.

Vekilü's-Saltana: Padişâhtan sonra devlet işlerinde en yetkili kişidir. Bunun memuriyet unvanı Vekilü's-Saltana veya Vekil-i Mutlak idi. O, nazâri olarak bütün sivil ve askerî işlerde padişâhın vekili durumundaydı.

Vezir: Vezir veya Divân-ı âlâ denilen, malî işleri yürüten ve düzenleyen saray görevlisidir. Divân-ı Hâlise ve Divân-ı Ten, bu vezirin iki yardımcısıdır. Delhi, Agra, Lahor ve kısa müddet Fetihpur Sikri'den, idare edilen, gelirleri merkeze gönderilen arazi işleri ve maaşlarla ilgilenmekteydi. Hizmet karşılığı verilen her türlü tımara, caygir (jagir) işlerine Divân-ı Ten bakmaktaydı.

Mîr Bahşı: Merkezde ordunun idarî ve malî işlerinden sorumlu makamdı. İkinci, üçüncü ve dördüncü bahşılar, Mîr Bahşı'ya yardım etmekteydiler.

Sadrü's-Südûr: Bâbürlüler'de din işlerinin başıdır. 1526'dan önceki Hind sultanlıklarında bu makamın adı Sadr-ı Cihan veya Sadrü's-Südûr idi. Sadrü's-Südûr, ülkedeki vakıflarla, sadaka ve hayır işlerine de bakmakta, tanzim etmekteydi. Bâbürlü hükümdarları, âlimleri ve din adamlarını himaye etmişler,

onların geçimleri için toprak dağıtımları yaptırmışlardı. Sadrü's-Südûr da, bunların denetimini yapmıştır.

Mansıbdar: Bey karşılığı bir terimdir. Mansıb sahibi anlamına mansıbdar diye hitap edilirdi. Heft- Hezâri, Penc Hezâri ve Deh Başı belirli sayıdaki askerin komutanı idi. Mansıbdarlar aynı zamanda hem Türkçe ve hem de Farsça unvanlar kullanmışlardır. Dü-esbe (iki atlı), Se-esbe (üç atlı) anlamına gelirdi. Tımar sahipleri, belirli askere bakmak ve savaşa hazır tutmak zorundaydı. Zaman zaman süvariler bölgelerinde kontrol edilir, gerçek at sayısı tespit edilirdi. Delhi sultanlıkları zamanından beri süvari meselesi bazı suiistimallere uğramıştır. Bir ata sahip kişi, yasal olmadığı halde üç, dört ata malikmiş gibi denetimcileri kandırıyor ve ona göre tahsisat alıyorlardı. Bâbürlü hükümdarları, bu gibi hileleri önlemek için azami dikkat göstermişler, malî kaynakların heder olmasını önlemeye çalışmışlardır. Bu sebeple Dad-ü Mahalli Nizamnâmesi'ni yürürlüğe sokmuşlar, defter tutturmuşlar ve işe yarar atları damgalamışlardır. Ekberşah, bu konuya büyük itina göstermiş, damgalı at sayısına göre, sahiplerine tahsisat verdirmiştir.

Valâşahî: Valâşahî, hassa askeri anlamındadır. Ekber'in meydana getirdiği ahâdi, seçkinler kıtası idi. Tımar sahibi veya komutanlar, ücretlerini kendileri tespit eder, %5 tutarını kendilerine ayırırlardı. Yayalar, süvariler ve filler, savaşta önemli rol oynarlardı. Bâbürlüler modern harp aletlerine de ihtiyaç duymuşlar ve mütehassıslarını ordu teşkilâtı içinde görevlendirmişlerdir. Top kullananlara topçu veya topcıyan, tüfek sahiplerine, tüfengendaz denirdi. Filler ise genellikle Bengal'den temin edilirdi. Şahne-i Pilân, fillerden sorumlu görevliydi. Bâbürlü ordusu, o devrin en kalabalık askerine sahipti. Harp zamanında ikiyüz binden ziyade asker toplandığı olurdu. Süvariler en önemli askerî sınıf olup, piyadeler ondan sonra gelmekteydi.

Eyaletler: Bâbürlüler, XVIII. Asır ortalarına kadar, geniş sınırlara sahip olmuşlardı. Pencab; Sind, Düab, Kara, Orissa,

Bengal, Gucerat, Dekken ve Keşmir bölgelerinde vilayet sistemi uygulanmıştır. Vilâyet'e aynı zamanda Sûbe de denilmekteydi. Bunların sayıları onbeş ila yirmi arasında değişmiştir. Vâli veya sûbedar (sipahsâlar) vilâyeti idare ederdi. 1526'da Babur zamanında, şu idarî bölgeler mevcuttu: Bihre, Lâhor, Siyalkot, Dipalpur, Sahrind, Hisâr-ı Firûze, Delhi, Miyan Düab, Mevat, Biyâne, Agra, Miyan, Gvalyor, Kâlpî, Kanauç, Sambhal, Lekhnur, Haydarâbad, Oudh (Eved), Bahreyiç, Cunpur, Bihar, Saren, Çeparen, Ranthambhor. Vilâyetde sûbedardan sonra gelen memurlar da divân, bahşi, sadr unvanlarını alırlardı. Sûbeler, serkar (kaza) lara bölünmüştür. İdârecisi Fevcdârdır. Her serkar da, pergeneye ayrılırdı ki bu birim de nahiye karşılığıdır.

Kutvâl: Kutval, Delhi sultanlıkları teşkilatında yer alan idarî bir terimdi, Bâbürlüler da bunu devam ettirmişlerdir. Vazifesi, şehrin emniyet ve asayişini temin etmektir. Bu, şehir sakinlerinin bir listesini tanzim eder, giriş çıkışları kontrol ettirirdi. Kapıların akşam kapanması sabahleyin açılması ile de bu makam sorumlu idi. Pazar yerlerindeki fiyat kontrolü, ölçü denetimi, çevre temizliği ve Hindu kadınların yakılmasını önlemek de Kutval'in işleri arasındaydı.

■ Kültür ve Sanat Mimârî

Bâbürlüler, Hindistan'da kendilerine has bir mimarî tarzını geliştirdiler. Hindistan'da hâkim oldukları her yerde önemli eserler meydana getirmişlerdir. Bu eserler bugün dahi hayranlıkla seyredilmektedir. Babur ve Humâyun devri, Hindistan'da devletin yerleşmesi devresiydi. Buna rağmen bahçe mimarisi geliştirilmiş ve Delhi, Agra ile Fetihpur Sikri civarında bazı düzenlemeler, yeni binalar vücuda getirilmiştir. Ekber, Cihângir, Şah Cihan ve Evrengzib, Bâbürlü mimarisine en parlak devirlerini yaşattılar.

Bâbürlü başkentleri Kabil, Lahor, Delhi, Agra ve Fetihpur Sikri'dir. İlkönce bu merkezler mimârî eserlerle, câmi, türbe, bahçe, köprü, su arkaları ve köşklerle süslenmiştir.

Agra: Ganj'ın batısındaki en büyük kolu Cemne (Jumna) adını taşımaktadır. Agra, bu nehrin hemen sahilinde Lodiler tarafından kurulmuştur. İskender Lodi (1489-1517) bu yeni kaleyi güzelleştirmiş, ancak bütün Kuzey Hindistan'ı etkisi altına alan şiddetli deprem, Agra'yı da yıkmıştır. Şehrin imarı Babur tarafından, 1526'dan sonra başlatıldı. Bahçe, köşk, havuz ve hamam yapılmış ve Agra'ya güzel, plânlı ve muntazam görünüş kazandırılmıştır. Agra'nın ilk büyük hamisi Ekber'dir. Diğer hükümdarlar da en güzel yapıları burada yükseltmişlerdir. Tâc Mahal, Kale, Müsemmem Burc, Moti Mescit, Has Mahal, Cihangir Mahal, Cuma Mescit, Ekber ve İtimadüddevle Türbeleri başta gelen yapılardır.

Ekber'in türbesi, şehir yakınındaki Sikandara'dadır. Tâc Mahal, Ercümend Banu Begüm için 1630-1638 yılları arasında inşâ ettirilmiştir. Türbenin adı, Begüm'ün unvanı olan Mümtaz Mahal'den bozulmadır. Ercümend Banu, Asaf Han'ın kızı olup, 1631'de bir doğum sırasında vefat etmişti. Onun cesedi geçici olarak Burhanpur'un kenar mahallesi olan Zeynâbad'a gömülmüştür. Şah Cihan, anıt- türbe ile eşinin aziz hatırasını yaşatmak istemiş, naşını Agra'ya naklederek, Raca Jai Singh'den satın aldığı bir yere gömdürmüştür. İşte burada Tâc Mahâl inşâ edilmiştir. Tâc Mahâl, yirmiiki senede tamamlanabildi. Bu zaman zarfında, aralıksız yirmibin işçi inşaatı bitirmek için çalıştı. Türbenin plânı Üstad Mehmed İsa'ya aittir. Settar Han, Muhammed Şerif, Muhammed Hanif ve Emanet Han da Tâc Mahal'i son durumuna getirmişlerdir. Şah Cihân, hiçbir masraftan çekinmediği Tâc Mahal için "Zaman, Allah'ın, sanat ve kudretinin zâhir olması için bu binayı vücuda getirdi" beytini yazmıştır. Bu anıt mezar, Agra'nın ve Hindistan'ın en muhteşem yapısıdır. Şimdi bile mimarî ihtişamını korumakta, başta dünyanın sayılı devlet adamları olmak üzere sanatçıların, mimârların ilgisini çekmektedir.

Fetihpur Sikri: Bu şehir, Agra'nın otuzyedi kilometre güneybatısında, Sikri Dağı'nın tepesinde kurulmuştur. Babur, buradaki gölden bahsediyor. Köşk ve tophâneyi de aynı hükümdar yaptırmıştır. Şeyh Sâlim Çiştî, Sikri'deki mağarasında inziva

hayatı yaşamış, bu yüzden de taraftarları bu yeri devamlı surette ziyârette bulunmuşlardır. Ekber, bu şeyhin kerâmeti sebebiyle Sikri'de daha mükemmel bir şehir meydana getirdi. Gucerat seferinden dönüşünde, şehrin inşaatını tamamlatmış ve 1574'de buraya Fetihpur Sikri (Zafer Şehri) ismini vermiştir. Bu şehir, 1586'ya kadar ondört yıl Bâbürlüler'in başkenti olmuştur. Türkî (Rumî) Sultan, Raca Birbal Sarayı, Penc Mahâl, Divân-ı Has, Cuma Mescidi, Bülend Dervâze, Jodh Bai Sarayı ve Şeyh Sâlim Çiştî Türbesi, Fetihpur Sikri'nin önde gelen mimarî eserleridir. Bu şehrin mimarî açıdan güzel bir tasviri E.W. Smith tarafından The Moghul Architecture of Fathpur Sikri, (Allahâbad, 1894-1898) isimli araştırmasında yapılmıştır.

Delhi: Bâbürlülerin uzun süre başkentliğini yapan Delhi, mimarî açıdan Hindistan'ın en şanslı şehirlerinden biridir. 1526'dan sonra kısa bir müddet Delhi başkent olarak kullanıldı. Humâyun, eskisi ile şimdiki Yeni Delhi arasında Dinpenah kasabasını kurmuştur. Buna dair Ahmed Muammai'nin Şehr-i Padişah-ı Dinpenah kaydından, 1533-1534 yılında ikamete açıldığı anlaşılmaktadır. Şah Cihan, Eski Delhi (yani: Lâl Kot, Cihanpenah, Tuğlukâbad ve Siri)'nin kuzeyinde, Cemne Nehrine yakın Kızıl Kale (Red Fort)'yi içine alan Cihânâbad'ı tesis etti.

Lâhor, Keşmir ve Kâbil Kapıları'nın yer aldığı Şâh Cihânâbad, 1638-1648 arasında inşâ edilerek, surlarla tahkim edilmiş, başta saray olmak üzere diğer devlet daireleri de buraya taşınmıştır. Bu şehrin en önemli yapısı, Lâl Kale adı verilen saraydır. Ali Merdan Han adında bir İranlı mühendis, Cemne Nehri'ne, Delhi'nin on kilometre yukarısından bir kanal açarak, başkenti bundan ayırmıştır.

Sulama sistemi de geliştirilerek, yeşil alanların sayısı artırılmıştır. Nehr-i Behişt Kanalı, Şah Burc'dan dökülerek, Hayat-Bahş Bahçesi boyunca akışını devam ettirmekte, sarayın hamamı, Divân-ı Has ve Habgâh gibi muhteşem binaların içinden geçiyordu.

Mizân-ı İnsaf altından şırıl şırıl aktıktan sonra, Büyük Renkli Saray (İmtiyaz Mahâl)'in serinliklerinde cereyan sona

eriyordu. Kale-i Muâllâ, Cemne Nehri sahilinden yükselen ve kumtasından yapılmış tahkimli surlardan meydana geliyordu. Şah Cihân zamanında tamamlanmıştır.

Selimgarh Kalesi ise Al-Kale'den daha küçük olup, nehir tarafındadır. Delhi'nin başlıca türbeleri de şunlardır: Humâyûn, Ateke Han, İsa Han, Han-ı Hanan, Safdar Ceng, Gâzieddin, Şeyh Fazlullah Cemal Han, Edhem Han, Mirzâ Necep ve Muhammed Kulu. Bu türbeler içinde en meşhuru, Humâyûn'un türbesidir. Dul eşi Hatice Begüm ve oğlu Ekber tarafından 1570'de inşâ ettirilmiştir.

Mimarî, Mirek Mirza Gıyas'tır. Türbe, Türkler'in Hindistan'da meydana getirdikleri ilk büyük mimarî eser olmaktadır. Saray, devlet daireleri, türbeler yanında camiler de önemli bir yer tutmaktadır. Cuma Mescit, Begümpuri Mescit, Hayrû'l-Mescit, Hirki Mescit, Ziyetü'l-Mescit ve Fetihpuri Mescit önde gelen camilerdir.

Lâhor: Pencab bölgesinin büyük ve tarihî şehirlerinden olan Lahor, 1584-1598 arasında başkent olarak kullanıldı ve Ekberşâh burada ikamet etti. Kalesi tamir ettirilmiş ve bazı tahkimatlar yapılmıştır. Cihângirşâh da burada oturdu. Bu dönemde Lâhor, zenginlik ve ihtişamının zirvesine ulaşmıştır. Adı geçen hükümdar öldükten sonra Lahor'da toprağa verilmiş ve daha sonra da meşhur türbesi yapılmıştır. Türbenin üzeri açıktır. Sandukası beyaz mermerden yapılmıştır. Türbe Şahdârâ'da olup, Dilgûşâ Bahçesi tarafından çevrelenmektedir. Moti Mescit, 1600'de Cihângir tarafından yaptırılmıştır. Kale binalarına da büyük yatak dairesi (Habgâh) ilâve ettirilmiştir.

Anarkali Türbesi ve Vezirhan Câmii de Lâhor'u süsleyen yapılar arasındadır. Şah Cihân da Şâlîmar Bağ denilen bahçeyi, dinlenme yeri olarak seçmişti. Padişâhî Câmii, Lâhor'daki abidevî eserlerden biridir. Büyük bir ön cephesi vardır. Mermer işlemesi şekil itibarı ile orijinaldir. Üç beyaz mermer kubbesi ile Hazurî Bağ'dan girilen mermer ve kum taşından yapılmış kapısı, güzel bir görünüş kazandırmaktadır. Evrengzib tarafından inşâ ettirilen bu cami, Lâhor'da en çok ziyaret

edilen yerler arasındadır.

Diğer Şehirler: Bâbürlü hükümdarları, sadece yukarıda zikredilen başkentlerde değil, diğer yerlerde de imâr faâliyetlerinde bulunmuşlardır. Allahâbâd, Benares, Galyor, Çitor, Mandu, Hisar ve Evrengâbâd'da câmi, saray, türbe, bahçe ve köprü inşâ ettirmişlerdir. Ekberşah, Allahâbad'da, Kırk Sütûn Köşkü'nü; Cihângir, Keşmir'de Şirinagar yakınındaki yazlık köşkleri ve Şâlimar Bahçesi'ni, Calendarda, Nûr Mahal'deki saray kapısını yaptırmıştır.

Bengal'de ve Gaur'da, şehir mimârisinin güzel örneklerinden biri verilmiştir. Ancak, İngiliz ve Portekiz saldırganlığı bu şaheserlerle süslü yöreyi enkaz haline sokmuştur. 1562'de vefat eden Muhammed Gavs'ın türbesi de, Galyor'da olup, Ekber'in emri ile bu şeyhe yakışır tarzda inşâ ettirilmiştir. Ecmir'de, Şeyh Muineddin Çiştî için yaptırılan türbe, taşra mimârisinin en güzel örneklerindendir. Cihangir'in Mandu'daki Nilkent Yazlık Köşkü, Şeyhapura'daki Av Köşkü de XVII. asrın mimarî eserlerindendir.

Evrengzib, Dekken'de Haydarâbad'daki Fethnagar'ı 1653'de ele geçirdikten sonra, kendi adını vermiştir. Evrengâbâd, Melik Amber Câmiî, eşi Rabiâtü'd-Devranî türbesi ve saraylarla o yörenin en meşhur şehirleri arasına girmiştir. 20 Şubat 1707'de ölen Evrengzib, Ellora Mağaraları civârında, Devletâbâd yakınlarında Hulâbâd (Ravzâ)'da toprağa verilmiştir. Onun için yapılan türbe de değişik bir mimârî özellik arzetmektedir. Evrengzib, Benares (Kâşi), Vişnavat Altın Tapınağın kuzeyinde, Pencganga Chat yakınında büyük bir cami yaptırmış, böylece İslâmiyet'in Hindu dini karşısındaki yüceliğini sembolleştirmiştir.

■ Tarih İlmi

Hindistan'da Türk ve İslâm tarihçiliğinin gelişmesinde Bâbürlüler'in rolü büyüktür. Bizzat Bâbürlü hükümdarları ve onların saraylarında görevlendirdikleri âlimler diğer ilimler yanında, tarihçiliğe de altın devrini yaşatmışlardır. Herat Mektebi an'anesi ve Hind-İran geleneği tarihçiliği etki altına

almıştır. M. Elliot ve J. Dowson, Bâbürlü devri tarihçilerinin eserlerini bir külliyât hâlinde, konuların akışına göre İngilizce'ye tercüme etmişlerdir. XVI. asırdan Bâbürlüler'in yıkılış tarihi olan 1858'e kadar hemen her hükümdar devrine ait tarihler mevcuttur.

Gâzi Zâhireddin Babur, hatırât nev'inin en güzel örneklerinden birini vermiştir. Baburnâme, 1526-1530 tarihleri arasında kaleme alınmış olup, 1494-1529 hâdiselerini ihtiva etmektedir. Babur'un yazmış olduğu asıl nüsha bugün kayıptır. Fakat Baburnâme'nin daha sonraki kopya ve tercümelerine sahip bulunmaktayız. Reşit Rahmeti Arat, Baburnâme'yi, tarih kitabı değil, olayların vakit bulundukça kaydedildiği bir not defteri olarak yorumlamaktadır.

Gülbeden Begüm, Babur'un kızıdır. Ekberşah'ın emriyle Babur Humâyun ve kardeşlerini anlatan "Hümâyunnâme"yi telif etmiştir. Gülbeden, bu eserinde aile içinde gelişen olayları en yakın şahit olarak nakletmektedir.

Hayatı hakkında çok az bilgiye sahip olduğumuz Cevher, Humâyun'un aftarbacısı yâni İbrikdârıydı. Tezkiretü'l-Vâkıât, Gülbeden'in Humâyunnâme'si ile aynı yıl tamamlanmıştır.

Abdullah, Tarih-i Davudî'nin müellifidir. Cihângir devrinde Babur-Lodi, Humâyun-Sûri mücadelesiyle bu hükümdarın 1555'de geri dönüşünü, iktidarı ele geçişini anlatmıştır.

Abbas Han, Afgan asıllı bir ailedendir ve Servanî lakabıyla şöhret bulmuştur. Tüzük-i Şirşâhî'yi Ekberşah'ın maiyetinde iken tamamlamıştır. Surî sultanı Şirşâh çevresinde gelişen olaylardan bahsetmektedir.

Ebû'l-Fazl Allâmî, Ekbernâme'nin müellifidir. Bu tarihteki minyatürleri Basavan isimli Hindu yapmıştır. Devlet kademelerinde vazife alarak bazı seferlere de katılan Ebu'l-Fazl Allâmî, 1602 yılına kadar gelen olayları anlatmaktadır. Bu müellifin Âyin-i Ekberî isimli eseri ise, XVI. asır Bâbürlülerinin sosyal, idarî ve kültürel durumunu tasvir etmektedir.

Abdü'l-Kadir Bedaunî, Ekber zamanı tarihçilerindendir. 1590-1596 arasında gizlice yazılan ve bir müddet saklanan Muntehabü't-Tevârih'de, Delhi sultanlıkları, Babur ve

haleflerinin 1596'ya kadar yaşadıkları olaylar tasvir edilmiştir.

Nizâmeddin Ahmed, umumî bir Hind tarihi sayılan Tabakat-ı Ekberî'yi yazmış, eserini hâmisi olan Ekberşah'a ithaf etmiştir.

Ferişte de, Nizâmeddin Ahmed gibi şöhret sahibi bir tarihçi olup Gülşen-i İbrahimî'yi yazmıştır. O da Bicapur ve Ahmednagar sultanlarının himâyesini görmüş, XVII. Yüzyılın sözü en çok edilen tarihini telif etmiştir.

Bâbürlü hükümdarları arasında büyük şahsiyetlerden olan Cihângir, şahsî hatıralarını Tüzük-i Cihangirî'de anlatmıştır. 1605-1622 dönemini kendisi, hastalığından sonra 1624'e kadar olan zamanı da kâtibi Mutemid Han yazmıştır.

Mutemid Han, Cihangir'in yakını ve hususî kâtibi idi. Hükümdarın emri ile İkbalnâme-i Cihângirî'yi yazmış, burada Nûr Cihan'ın evlenmesi, Şâh Cihân ayaklanması, Mahabet Han'ın nüfuz kazanması, onun çıkardığı olayları tasvir etmiştir.

Abdülhamid Lahorî, Padişâhnâme'yi Allâmî'yi örnek alarak yazmış ve bu devir olaylarını açık bir şekilde eserinde işlemiştir.

İnayet Han, Şah Cihan'ın kütüphanecisiydi. Buradaki yazmaları esas alarak, Şâh Cihânnâme'yi meydana getirmiştir. Şah Cihan Delhisi'nin kuruluşu, Kandehar savaşı ve Mîr Cümle ile ilişkileri yazmıştır.

Muhammed Salih Kambu, Şah Cihan'ın sarayına mensuptu. Hükümdarın hastalığı, Dârâ, Evrengzib, Mrad Bahş ve Süleyman Şikûh'un sebep olduğu olayları Amâl-i Sâlih'de bahis konusu etmiştir.

Bâbürlü hükümdarı Evrengzib de, muhtelif zamanlarda yazdıkları mektupları Adâb-ı Âlemgirî'de toplamıştır. Rükû'at-ı Âlemgirî de aynı tarzda kaleme alınmış bir başka eserdir.

Muhammed Kâzım da, Âlemgirnâme'de, bu hükümdarın emirleri, Şah Cihân'ın hastalığı ile saltanat kavgalarına yer vermiştir.

Mufaddal Han da kendi adını taşıyan Tarih-i Mufaddal'da, 1627-1660 dönemini anlatmaktadır.

Rai Bhara Mal'ın Lübbü't-Teârih-i Hind'i, XVII. yüzyıl Hind sultanlıkları ile olan münâsebetleri konularını ihtiva

etmektedir. Bu tarihçi aynı zamanda Dârâ Şikuh'un yanında divânda vazifelıydi.

Bahtâvar Han, Mir'ât-ı Âlem'i; Hâfi Han, Müntehabü'l-Lübab'ı; Muhammed Sâki Müstaid Han, Meâsır-ı Âlemgirî'yi; Muhammed Haşim Ali Han, Müntehabü'l-Lübab'ı; Şahâbâdî, Tarih-i Hind'i; Anand Ram Muhlis, Tezkire'yi yazmışlar ve XVII-XVIII. asır Bâbürlüleri'ni tasvir etmişlerdir.

Tahrânî'nin yazdığı Tarih-i Çağatayî aynı zamanda Tarih-i Muhammedşâhî diye de bilinmektedir. Bu eser de 1739'da, Nâdirşah'ın Hindistan'dan çekilişine kadarki olaylardan bahsetmektedir.

Prof. Dr. Enver KONUKÇU,
Atatürk Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi / Türkiye Babürlü Padişahları.

Alıntı Kaynağı: Türkler, Cilt: 8 Sayfa: 744-760. Taryhy makalalar